

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасний стан екології як науки характеризується значним розширенням її предмету в результаті інтеграції науково-екологічного знання, зв'язку екології з іншими природничими та гуманітарними науками. У зарубіжних країнах створюються передумови для перетворення гуманістичної моделі освіти на еко-гуманістичну, роблячи її масовим педагогічним досягненням. Екологічна освіта – це сукупність таких взаємопов'язаних компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика – екологічна культура. Кожному компоненту відповідає певний рівень екологічної зрілості: інформативно-підготовчий, базово-світоглядний, вищий, профільно-фаховий (світоглядно-зрілий). Проведено аналіз науково-педагогічних літературних джерел із зазначених понять. Висвітлено педагогічні умови проведення природоохоронної роботи та використання засобів природоохоронної діяльності у процесі формування екологічної культури студентів педагогічних вищих навчальних закладів.

Ключові слова: екологічна культура, заклади вищої освіти, майбутні учителі природничих спеціальностей, природоохоронна робота, екологічна освіта, екологічна діяльність.

Постановка проблеми. Безпека суспільства, збереження створеної ним матеріальної основи життя, а також природного середовища – один із найголовніших імперативів людства. Сьогодні забруднення і безконтрольне руйнування біосфери відбувається на тлі руйнування моральних норм і цінностей у свідомості мільйонів людей.

Глобальна екологічна криза охопила навіть розвинені країни, найактуальнішою стає проблема оптимізації взаємодії суспільства і природи шляхом підвищення рівня екологічної культури, що вимагає інтенсивного екологічного виховання всього населення, насамперед, студентської молоді. Оскільки значення антропогенного чинника невпинно зростає, то якість людських ресурсів на рівні із природними ресурсами, виробничим потенціалом є важливим фактором сталого розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами підвищення екологічної культури молоді займаються такі вчені, як І. Абалкіна, І. Моткін, С. Куруленко, Л. Курняк, Г. Науменко, Н. Пахомова, В. Процюк. Вони вважають, що необхідність виховання екологічної культури в молоді пов'язана саме з реакцією на глобальну екологічну кризу.

Проблемою охорони природи, екологічної освіти і виховання молоді займалися О. Біда, В. Бровдій, О. Колонькова, Т. Кучай, Л. Лук'янова, Г. Пустовіт, Г. Тарасенко та ін., питання

формування екологічної культури студентів знайшло відображення у працях В. Борейка, Л. Морозової, Т. Вайди, Н. Тверезовської, З. Хусаїнова та ін.

Мета статті – розкрити окремі аспекти дослідження проблеми формування екологічної культури студентів природничих спеціальностей.

Основні результати дослідження. Відповідно до мети нашого дослідження виникла потреба визначити ключові поняття «діяльність», «природоохоронна діяльність», «екологічне виховання», «екологічна освіта», «екологія людини» та «екологічна культура».

У філософському словнику «діяльність» – це поняття, що характеризує функцію суб'єкта у процесі його взаємодії з об'єктом [8, с. 56]. В українському педагогічному словнику «діяльність» визначається як спосіб буття людини у світі, здатність її вносити зміни у дійсність. С. Совгіра вважає, що діяльність – це взаємодія суб'єкта з об'єктом, у процесі якої об'єкт змінює свій зовнішній або внутрішній стан [9, с. 8]. Вважаємо, що дійовими засобами формування екологічної культури є екологічна освіта, екологічне виховання й екологічна діяльність.

Сьогодні активно розвиваються як формальна екологічна освіта (у школах, закладах вищої освіти та підвищення кваліфікації), так і неформальна (за допомогою засобів масової інформації, кіно, музеїв, виставок, заходів природоохоронних товариств тощо).

Метою екологічної освіти і виховання є формування особистості, яка має високий рівень екологічної культури, тобто володіє новою екологічною свідомістю, екологічним світоглядом, згідно із яким людина здатна взаємодіяти зі світом природи на основі розуміння його законів, співпрацювати із природою, а не керувати нею.

Основним завданням екологічної освіти та виховання в країні повинно бути формування екологічної культури, яку розуміємо як необхідність гармонійного співіснування людського суспільства із навколишнім природним середовищем та охорону довкілля від техногенного забруднення. На це мають бути спрямовані вся структура, зміст і методи навчання. Освіта й виховання повинні організовуватися на чотирьох рівнях: загальна (для всього населення країни), дошкільна, шкільна і вища.

Зважаючи на те, що природоохоронна діяльність відіграє роль засобу формування екологічної культури студентів, існує потреба у з'ясуванні її суті. За даними словника природоохоронного використання, природоохоронна діяльність включає: міжнародну, державну, регіональну та місцеву адміністративно-господарську, технологічну, політичну, юридичну і суспільну діяльність, спрямовану на збереження, раціональне використання та відновлення природи в інтересах сучасного та майбутнього поколінь [8, с. 335].

Поняття «культура» має багато визначень. Спочатку термін «культура» не означав якогось особливого предмета або стану. Пізніше культуру стали розуміти як «людяність», яка відділяє людину від природи.

Первісно термін «культура» означав «обробіток, догляд, вирощування» і стосувався землеробства. У переносному значенні культура – це догляд, поліпшення тілесно душевно-духовних схильностей і здібностей людини.

Давньоримський оратор Цицерон сформулював думку, що і дух людини (розум) слід обробляти як ґрунт: «Як родюче поле без обробітку не дасть урожаю, так і душа. А обробіток душі – це і є філософія: вона випалює в душі вади, готує душу до сприйняття посіву, ввіряє їй – сіє, так би мовити те сім'я, яке, дозрівши, приносить щедрий урожай» [4, с. 51; 7]. Він використовував вислів «культура душі» (лат. *cultura animi*), що означав розвиток

внутрішнього світу, використовуючи знання, просвіту [6, с. 14].

Долучаємось до думки М. Кагана стосовно того, що екологічна культура є новим типом культури, з переосмисленими цінностями, орієнтованими на розвиток гармонійних відносин особистості та суспільства із природою [2, с. 40].

Екологічна культура на рівні особистісних цінностей – це ступінь моральної зрілості людини, який глибоко закорінений у підсвідомості [3, с. 167].

До функцій екологічної культури належать:

- організація гармонійних взаємовідносин суспільства та природи, враховуючи практичні потреби суспільства і прагнення природи до підтримки стабільності власного нормального стану й тим самим збереження умов для існування та розвитку людства;

- формування певних стереотипів поведінки стосовно природи як у окремих індивідів, так і суспільства в цілому;

- створення можливості передбачення негативних наслідків людської діяльності, результатів перетворення природи;

- управління ставленням суспільства до природи у процесі господарської діяльності.

Принципи екологічної культури мають витримуватися на всіх рівнях життя людини – від індивідуального до суспільного. Їх можна виразити у повазі до всього живого, до людини, до природи, тобто до біосфери та її компонентів [1, с. 306].

Природоохоронна діяльність як засіб формування екологічної культури, з педагогічної точки зору, – це різноманітні інноваційні форми проведення природоохоронної роботи, метою яких є цілеспрямована природоохоронна діяльність студентів, спрямована на закріплення екологічних знань, формування екологічної культури особистості щодо збереження навколишнього природного середовища та якостей людини, які необхідні для гармонійних відносин суспільства і природи, що здійснюється із використанням системи методів, інструментів і важелів впливу.

Слід зазначити, що формою реалізації природоохоронної діяльності є природоохоронна робота – активна практична робота, спрямована на оптимізацію соціоприродної взаємодії на основі законів природи, принципів і норм екологічної етики, детермінованих

світоглядною позицією суспільства в цілому та конкретної особистості зокрема [9, с. 17].

З метою екологічного виховання учнів і студентів поряд із традиційними заняттями ефективними формами є:

- проведення екологічних фестивалів до Всесвітнього Дня Землі;
- організація конкурсів екологічного плакату, вікторин, брейн-рингів;
- проведення Днів лісу, птахів.

Власна праця над доглядом рослин і тварин, охорона природних об'єктів, водойм, парків, квітників, скверів, відзначення професійних свят підвищують дієвість екологічного

виховання школярів, сприяють перетворенню знань в екологічні переконання.

Висновки та пропозиції. Отже, можна зробити висновок, що необхідність посилення впливу на духовну сферу особистості, формування етичного компоненту екологічної культури є необхідною умовою екологічного виховання молоді. Подолання екологічної кризи залежить від морального вдосконалення людини, її культури і відносин із природою та іншими людьми. У вивченні проблеми екологічної культури слід поєднувати дослідження загальнонаукових, морально-естетичних і практичних аспектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойчук Ю. Д., Шульга М. В., Цалін Д. С., Дем'яненко В. І. Основи екології та екологічного права: навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 368 с.
2. Каган М. С. Философия культуры. СПб., 1996. 415 с.
3. Климчик О. М., Малярчук П. М., Мислива Т. М., Дубровський В. П. Екологія. Вступ до фаху: навчальний посібник. Житомир: Житомирський національний агроєкологічний університет, 2008. 344 с.
4. Науменко Г. Г. Екологічна культура та її виміри. Нова парадигма: журнал наукових праць. 2007. № 69. С. 45–57.
5. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія: навчальний посібник: 2-ге, переробл. та доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 392 с.
6. Поняття і сутність культури // URL : http://www.ebk.net.ua/Book/cultural_science/zakovich_kulturologiya/part1/102.htm.
7. Реймерс Н. Ф. Природопользование: словарь-справочник. М.: «Мысль», 1990. 637 с.
8. Совгіра С. В. Технологія та організація природоохоронних робіт: підручник. К.: Наук. світ, 2011. 319 с.
9. Хилько М. І. Екологічна культура: стан та проблеми формування. К.: Знання, 1999. 36 с.

Гончарук В.В.,

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЕСТЕСТВЕННЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В ЗАВЕДЕНИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Современное состояние экологии как науки характеризуется значительным расширением ее предмета в результате интеграции научно-экологического знания, связи экологии с другими естественными и гуманитарными науками. В зарубежных странах создаются предпосылки для превращения гуманистической модели образования на эко-гуманистическую, делая ее массовым педагогическим достижением. Экологическое образование – это совокупность следующих взаимосвязанных компонентов: экологическое знание – экологическое мышление – экологическое мировоззрение – экологическая этика – экологическая культура. Каждому компоненту соответствует определенный уровень экологической зрелости: информационно-подготовительный, базово-мировоззренческий, выше, профильно-профессиональный (мировоззренчески-зрелый). Проведен анализ научно-педагогических литературных источников из указанных понятий. Освещены педагогические условия проведения природоохранной работы и использования средств природоохранной деятельности в процессе формирования экологической культуры студентов педагогических вузов.

Ключевые слова: экологическая культура, высшие учебные заведения, будущие учителя естественных специальностей, природоохранная работа, экологическое образование, экологическая деятельность.

Honcharuk V.,

SOME ASPECTS INVESTIGATION OF THE PROBLEM OF ENVIRONMENTAL CULTURE FORMATION OF FUTURE NATURAL SCIENCES TEACHERS IN HIGHER EDUCATIONAL STAFF

The current state of ecology as a science is characterized by a significant expansion of its subject as a result of the integration of scientific and environmental knowledge, the connection of ecology with other natural sciences and humanities. In foreign countries, the background for the transformation of the humanistic model of education into eco-humanistic was created, making it a massive pedagogical achievement. Ecological education is a set of such interconnected components as: environmental knowledge – environmental thinking – environmental outlook – environmental ethics – environmental culture. Each component corresponds to a certain level of environmental maturity: informative-preparatory, basic-ideological, higher, profile-professional (ideological-mature) ones. The analysis of scientific and pedagogical literary sources from the mentioned concepts is carried out. The pedagogical conditions of conducting environmental work and use of environmental protection activities in the process of formation of the ecological culture of students of pedagogical higher educational institutions are highlighted.

Key words: environmental culture, higher educational staff, future natural sciences teachers, conservation work, ecological education, ecological activities.